

Nummer 3
jaargang 3
april 2011

HO hoger onderwijs management

Hét vakblad voor management en bestuur van hbo- en wo-instellingen

Profilering
vroeger en nu

Open toegang
tot onderzoek

Educatieve minor
doet het goed

Handreiking voor examencommissies

Handreiking voor ex

Kwaliteit

Ook eisen aan het management

DOOR PHILIP COTÉ

Begin februari publiceerde de HBO-raad de Handreiking voor examencommissies. Hoe ziet deze Handreiking er uit en hoe grijpen nieuwe verantwoordelijkheden in, in de verhoudingen tussen instellingsbestuur en examencommissie? In de kaders belichten twee hogescholen vanuit hun praktijk de thema's 'onafhankelijkheid van de examencommissie' en 'competenties van leden van examencommissies'.

De bevoegdheid van de examencommissie om vast te stellen of de student het vereiste eindniveau van de opleiding heeft bereikt en het diploma uit te reiken raakt de kern van het onderwijs. Studenten moeten erop kunnen vertrouwen dat ze correct beoordeeld worden en dat de onderwijs- en examenregeling daarbij juist wordt toegepast. Afgestudeerden en potentiële werkgevers moeten kunnen vertrouwen op de juistheid van het diploma. Toen dan ook in de zomer van 2010 berichten in de media verschenen dat sommige hogescholen concessies zouden

doen aan het te behalen eindniveau, stelde de Inspectie van het Onderwijs al snel een onderzoek in. De tussenrapportage in het onderzoek naar alternatieve afstudeertrajecten, dat verscheen in oktober 2010, was voor de HBO-raad aanleiding om een handreiking voor examencommissies te publiceren en zodoende bij te dragen aan het vertrouwen in de kwaliteit van hbo-getuigschriften.

Aan de hand van de wettelijke bepalingen geeft de Handreiking examencommissies, instellingsbesturen en opleidings-

amencommissies

management praktische handvatten hoe om te gaan met thema's als onafhankelijkheid en deskundigheid. Daarbij komen aspecten aan de orde als benoeming en samenstelling, kwaliteitszorg voor toetsing, vrijstellingen en ervaringscertificaten en de rol van de examencommissie bij de accreditatie.

NIET ALLEEN VOOR EXAMENCOMMISSIES

De Wet Versterking besturing, de wet waarmee de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) per september 2010 is gewijzigd, bevatte een aantal wijzigingen voor de examencommissie. De Onderwijsraad had eerder het belang van een onafhankelijke positie van de examencommissie ten opzichte van het instellingsbestuur en het opleidingsmanagement in enkele adviezen benadrukt. Bij de wijziging van de WHW is aan dit aspect dan ook veel aandacht geschonken.

De Handreiking richt zich in eerste instantie op de examencommissie, maar beperkt zich daar niet toe. De examencommissie is weliswaar onafhankelijk in haar taakuitoefening, maar functioneert binnen de kaders van de hogeschool, zowel wat betreft de organisatie als wat betreft de onderwijs- en examenregeling. Het instellingsbestuur draagt de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de opleiding als geheel en stelt de onderwijs- en examenregeling vast. De inhoud van de opleiding is daarmee voor de examencommissie een gegeven.

Het instellingsbestuur kan de examencommissie niet voorschrijven op welke wijze zij haar werk moet doen. Het college van bestuur benoemt de leden en moet ervoor zorgen dat de examencommissie onafhankelijk en deskundig kan functioneren. "Dit impliceert dat het college de examencom-

DE 'ONAFHANKELIJKHEID' VAN DE EXAMENCOMMISSIES

DOOR HERMAN VEENEMA

De minister gaf in de toelichting bij het Wetsontwerp Versterking besturing aan dat de onafhankelijkheid van de examencommissies zou worden vergroot. In artikel 7.12.2 WHW lezen wij dan ook: "De examencommissie is het orgaan dat op objectieve en deskundige wijze vaststelt of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt (...)".

Colleges van Bestuur mogen geen richtlijnen of aanwijzingen geven aan examencommissies. Wel moeten zij zorgen dat examencommissies onafhankelijk kunnen functioneren, waarbij niet is gekozen voor het plaatsen van de toetsing buiten de onderwijsinstelling (zoals bijvoorbeeld bij de rijbewijzen het geval is). Nieuw is de mogelijkheid om externe leden te benoemen. Meestal zullen examencommissies toch in meerderheid bestaan uit personeelsleden van de instelling. Geldt dan: wiens brood men eet,?

Colleges van Bestuur moeten examencommissies vooraf raadplegen over te benoemen leden. De reikwijdte van deze bepaling is beperkt. Er moet wel gehoord worden, maar luisteren is niet per se nodig. Toetsbeoordelingen mogen niet onder druk staan van het financiële belang van de instelling. De wetgever trekt echter niet de voor de hand liggende consequentie dat managers geen zitting mogen nemen in examencommissies ("niet aan te bevelen"). Tot zo ver weinig garanties voor onafhankelijkheid. Maar het feit dat van hogerhand geen aanwijzingen of richtlijnen mogen worden gegeven, dient de onafhankelijkheid daarentegen wel degelijk. Het feit dat de verantwoording beperkt is tot een jaarverslag maakt examencommissies zelfs uniek in het openbaar bestuur.

De onafhankelijkheid kan een hinderpaal zijn als examencommissies er een potje van maken. Moet een College van Bestuur dat onregelmatigheden constateert zich dan onthouden van het geven van richtlijnen of aanwijzingen? Ja, maar het kan, blijkens parlementaire behandeling, wel overgaan tot schorsing van leden, als dat proportioneel is.

De grenzen tussen benoemings- en ontslagrecht en het begrip onafhankelijkheid zijn subtiel. Zo had Gerd Leers in het rapport over Inholland 'Veel ruimte, weinig rekenschap' nog behartenswaardige woorden gewijd aan de benoemingsprocedure van leden van examencommissies. Kort daarna kwam dezelfde Leers -nu als net aangetreden minister- politiek onder druk te staan. Hij had zijn persoonlijke belangen apart gezet in een stichting, maar hij beschikte over het recht van ontslag van de leden van het stichtingsbestuur: een onvoldoende onafhankelijke positie van dat stichtingsbestuur.

De overheid moet nog een beetje wennen en trekt zich bij het praktisch handelen nog niet zo veel aan van de onafhankelijkheid van examencommissies. Zo stelde de Inspectie bij het onderzoek naar eventuele onregelmatigheden bij langstudeerders (september 2010) vragen aan de Colleges van Bestuur en liet de examencommissies buiten beschouwing. Ander voorbeeld: bij de lerarenopleidingen wordt gewerkt aan een landelijke kennisbasis en toetsing. Examencommissies worden geacht zich daaraan te conformeren. Blijkbaar führt jeder Konzekwenz zum Teufel, of is er naar de voormalige Feyenoord-voorzitter Cor Kieboom sprake van de vraag: "Waar staat geschreven dat je consequent moet zijn?"

Conclusie: examencommissies zijn af en toe een beetje onafhankelijk.

*Herman Veenema is Directeur Algemene en Bestuurlijke Zaken/
Secretaris Hogeschool Rotterdam*

missie daartoe in staat stelt en zich moet onthouden van inmenging in de taken van de examencommissie”, aldus de Memorie van Toelichting.

“Waar staat geschreven dat je consequent moet zijn?”

BORGING KWALITEIT TOETSING EN EXAMINERING

Sinds de recente wetswijziging is de bepaling dat de examencommissie moest zorgen voor een goede gang van zaken bij de tentamens verdwenen. De examencommissie heeft nu meer een inhoudelijke verantwoordelijkheid. Die uit zich bijvoorbeeld in de bevoegdheid om, binnen het kader van de Onderwijs- en Examenregeling, richtlijnen en aanwijzingen vast te stellen om de uitslag van tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen. Het ligt voor de hand dat het instellingsbestuur de examencommissie daarom betreft bij het formuleren van instellingsbreed examenbeleid. Ook zou de examencommissie betrokken moeten worden bij de onderdelen van de Onderwijs- en Examenregeling die gaan over tentamens en examens.

De examencommissie heeft ook de taak om de kwaliteit van tentamens en examens te borgen. Bij sommige hogescholen is toetsdeskundigheid binnen een afdeling voor onderwijskwaliteit ondergebracht. Soms zijn er toetscommissies die al of niet los van de examencommissies staan. Onder de gewijzigde WHW moet de examencommissie binnen de eigen gelederen over toetsdeskundigheid beschikken om haar verantwoordelijkheid waar te kunnen maken. Bij accreditatie zal het visitatiepanel de examencommissie bevragen op het onderwerp ‘toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties’. Een onvoldoende beoordeling leidt tot verlies van de accreditatie. In onderling overleg zullen examencommissies en management moeten nagaan of dit aspect goed gewaarborgd is, bijvoorbeeld door middel van competentieprofielen voor leden van examencommissies, scholing en andere faciliteiten. Bij sommige hogescholen, zoals de Haagse Hogeschool (zie kader) is scholing al verplicht. Op deze en andere punten genoemd in de Handreiking zullen de examencommissies en het management in onderling overleg de nieuwe verhoudingen moeten bepalen.

BESLUITVORMING HBO-RAAD

De algemene vergadering van de HBO-raad heeft bindende afspraken gemaakt over de Handreiking. Hogescholen hebben gezamenlijk besloten ervoor te zorgen dat niemand aan het college van bestuur hiërarchisch verantwoording hoeft

COMPETENTIES VAN LEDEN VAN EXAMENCOMMISSIES

DOOR CORRIE SNELDERS

Hoe zorgen we ervoor dat de examencommissie in staat is om op het gewenste kwaliteitsniveau en onafhankelijk haar werk te doen? Dat kan door de regelgeving rond de commissie aan te passen aan de nieuwe wetgeving.

Regelgeving alleen echter zorgt er niet voor dat examencommissies in staat zijn om hun rol goed te vervullen. De Haagse Hogeschool heeft daarom besloten dat leden van een examencommissie verplicht zijn om een leergang te volgen zodat zij goed toegerust zijn voor hun taken.

Kennis van wet- en regelgeving is uiteraard een belangrijk onderdeel. Deskundigheid op het gebied van toetsing en kwaliteitsborging daarvan is essentieel. Natuurlijk heeft de commissie formele bevoegdheden als het gaat om vrijstellingen, kwaliteitseisen bij toetsing of het uitreiken van getuigschriften. Maar als in de opleiding niet wordt ervaren dat de commissie ook daadwerkelijk deskundig is op het gebied van toetsing en examinering, wordt het functioneren moeizaam en neemt het risico toe dat om de commissie heen wordt gewerkt.

Wezenlijk is ook de competentie om als docent de rol van lid of voorzitter van de commissie uit te oefenen. Docenten zijn als leden van de commissie collega van de mededocenten en verantwoording schuldig aan hun leidinggevende. Als lid van de examencommissie beoordelen ze hun collega's en hun werk, onder andere bij het aanwijzen van examinatoren of in bezwaarenprocedures. Dat is geen gemakkelijke positie.

Met het management kunnen meningsverschillen ontstaan, bijvoorbeeld

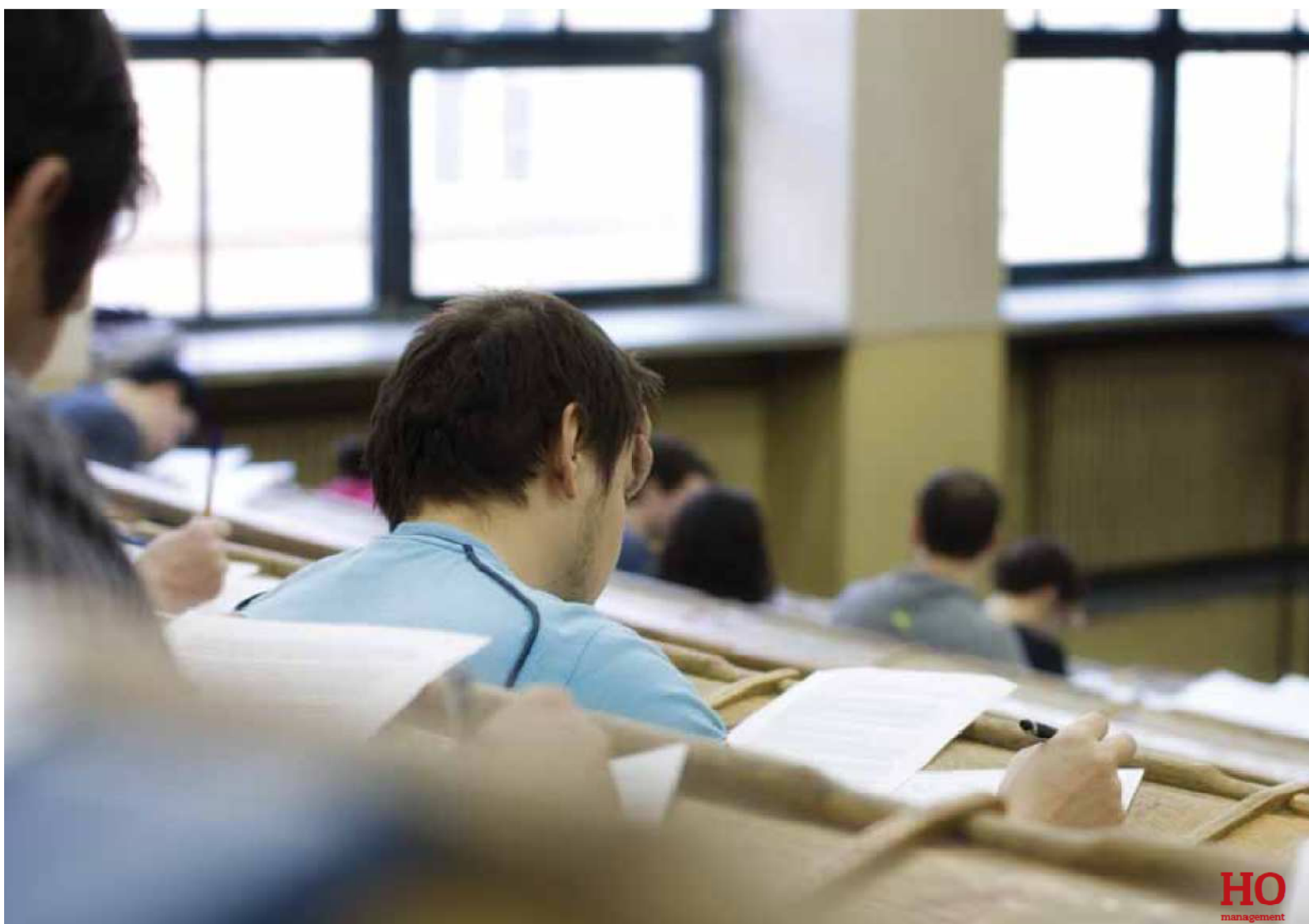
over de vrijstellingen of rond de vraag of een extra herkansing moet worden gegeven. Weliswaar is de wet duidelijk over wie waartoe bevoegd is, maar vergt het specifieke competenties om zowel de onafhankelijkheid als een goede werkrelatie te bewaren.

Een lastig punt is hier de bevoegdheid om examinatoren te benoemen (examencommissie) in relatie tot de bevoegdheid om personeelsbeleid te voeren (management). Wij willen bij voorkeur geen docenten hebben die niet tevens examinator zijn. Maar het is in theorie mogelijk dat iemand wordt aangesteld als docent, maar door de examencommissie niet als examinator wordt aangewezen.

Aan het ontwikkelen van competenties van leden van examencommissies om in dit krachtenveld te opereren wordt in de leergang veel aandacht besteed. Daarnaast komt ook het functioneren van de commissie als geheel aan de orde. Het maken van jaarplannen en het jaarverslag wordt daarbij meegenomen.

De leergang richt zich op interne kandidaten. Om haar werk goed te kunnen doen moet de commissie regelmatig vergaderen. Tweeweekelijks lijkt het minimum. Het zal moeilijk zijn om externe leden te vinden die zo frequent beschikbaar zijn. Wij hebben ervoor gekozen om de externe deskundigen vooral in te zetten als medebeoordelaar bij stages en afstudeerprojecten en niet in de examencommissies.

Corrie Snelders is directeur Dienst Onderwijs- & Studentzaken van De Haagse Hogeschool

af te leggen over het functioneren in de examencommissie. Personen die tevens financiële verantwoordelijkheid dragen voor het reilen en zeilen van de organisatie zullen geen deel uitmaken van een examencommissie. Verder is afgesproken dat regelingen rond examens en commissies breed bekend gemaakt worden en dat leden van de examencommissie over noodzakelijke bekwaamheden beschikken. Met deze aanpak verwachten de hogescholen de waarde van hun diploma's en getuigschriften duurzaam te bestendigen.

Aan het ontwikkelen van competenties van leden van examencommissies wordt veel aandacht besteed

De HBO-raad organiseerde op 6 april de Dag van de Examencommissie. Verder wordt gedacht over een 'learning community' rond examencommissies waarin betrokkenen van hogescholen elkaar ontmoeten en van elkaars kennis en ervaring kunnen leren. Alles om hogescholen te helpen

bij een deskundige en onafhankelijke taakvervulling door examencommissies en op die manier de kwaliteit van de diploma's te garanderen.

Voor meer informatie:

HBO-raad, *Handreiking voor examencommissies*, Den Haag, februari 2011. Te downloaden via: www.hbo-raad.nl/hbo-raad/publicaties.

Inspectie van het Onderwijs, Tussenrapportage alternatieve afstudeertrajecten in het hoger onderwijs, Utrecht, oktober 2010. Te downloaden via: www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Tussenrapportage+alternatieve+afstudeertrajecten+in+het+hoger+onderwijs.html.

Mr. P.L. Coté MBA is auteur van de *Handreiking voor examencommissies van de HBO-raad* en werkzaam als senior adviseur bij Duthler Associates in Den Haag.